

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การเกิด การคงอยู่ การยกเลิกรัฐวิสาหกิจเป็นนโยบายสาธารณะของรัฐซึ่งเป็นหนึ่งในหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบของรัฐที่พึงอำนวยประโยชน์แก่พลเมืองของรัฐ ครั้งหนึ่งเมื่อโลกได้รับความเสียหายจากสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ภาคเอกชนได้รับความบอบช้ำไม่สามารถจะฟื้นตัวในเวลาอันรวดเร็วได้ รัฐบาลในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้มีนโยบายสาธารณะในการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือของรัฐในการฟื้นฟูและพัฒนาประเทศอย่างรวดเร็ว เนื่องจากบริการสาธารณะหลายอย่างซึ่งรัฐมีหน้าที่ที่จะต้องให้บริการแก่ประชาชน เอกชนไม่สนใจหรือไม่มีความสามารถและเงินทุนเพียงพอที่จะลงทุนได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยม Adams Smith และนักเศรษฐศาสตร์สังคมนิยม Lord Keynes ที่มีแนวคิดร่วมกันในบทบาทของรัฐในกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ว่า บริการสาธารณะที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม แต่เอกชนไม่สนใจที่จะดำเนินการเนื่องจากไม่คุ้มทุนหรือติดขัดด้วยเหตุอื่น เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเข้าไปดำเนินการ แต่หากกิจกรรมใดที่เอกชนสามารถดำเนินการเองได้ หรือดำเนินการอยู่แล้ว แม้ว่าจะดีกว่าหรือเร็วกว่าที่รัฐบาลทำเล็กน้อยรัฐจะต้องไม่เข้าไปดำเนินการในกิจการนั้น ๆ

การที่รัฐได้เข้าไปดำเนินการในกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ในช่วงที่เอกชนไม่มีความพร้อมโดยอาศัยหลักการดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่เหมาะสม เวลาที่ผ่านล่วงเลยไปนับจากมีรัฐวิสาหกิจแห่งแรกในประเทศไทยจวบจนปัจจุบันภาคเอกชนเริ่มมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพเพียงพอในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เช่นเดียวกับที่รัฐวิสาหกิจทำ แนวคิดที่จะลดบทบาทของภาครัฐลงโดยอาศัยหลักการของ Smith และ Keynes ดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสมตาม กาลสมัยและสภาวะการณ์

แต่ที่สิ่งซึ่งรัฐบาลมีอาจล้มคือ ภาระหน้าที่ของรัฐบาลที่ต้องรับผิดชอบต่อประชาชน รัฐต้องแน่ใจว่านโยบายสาธารณะของรัฐที่จะลดบทบาทการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของรัฐผ่านทางรัฐวิสาหกิจด้วยการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นช่องเอกชน (Privatization) นั้น รัฐได้นำเสนอข้อมูลแบบเป็นขั้นเป็นตอนอย่างชัดเจน ให้ประชาชนรับทราบอย่างเพียงพอ ในแง่มุมที่ถูกต้องหรือยัง ประชาชนที่รัฐมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อมีความเห็นพ้องในนโยบายสาธารณะที่สำคัญ และจะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนพลเมืองทั่วประเทศแล้วหรือยัง ประชาชนพลเมืองมีความเข้าใจตรงกันหรือไม่ว่า การลดบทบาทของรัฐวิสาหกิจเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแนวคิดในบทบาทของรัฐตามหลักการของ Smith และ Keynes เนื่องจากสภาวะการณ์ได้เปลี่ยนไป มิใช่เกิด

ความผิดพลาดและล้มเหลวในการดำเนินการของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ รัฐบาลได้ทำความเข้าใจกับพนักงานของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจในเรื่องนโยบายการลดบทบาทของรัฐในรัฐวิสาหกิจหรือไม่ ได้ขอบคุณเขาเหล่านั้นที่ได้ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐ เพื่อเป็นเครื่องมือของรัฐในการพัฒนาประเทศด้วยดีตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาหรือไม่ รัฐได้เตรียมความพร้อมของพนักงานของรัฐวิสาหกิจเหล่านั้นเพื่อเป็นพนักงานที่ดีของเอกชนเหมือนกับที่เคยเป็นพนักงานที่ดีของรัฐ พร้อมกับมีแผนที่จะรองรับหากมีการปรับลดอัตรากำลังเพื่อตอบแทนที่เขาปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายของรัฐด้วยดีตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาหรือไม่ เรื่องเหล่านี้เป็นความจำเป็นที่รัฐจะต้องชี้แจงทำความเข้าใจและขอความเห็นชอบและการสนับสนุนจากประชาชนและพนักงานรัฐวิสาหกิจทั้งหลาย เพราะเป็นนโยบายสาธารณะที่สำคัญและกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง มีผลผูกพันไปในอนาคต ความเห็นชอบของประชาชนจะเป็นการผูกพันการยอมรับในผลที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการดำเนินการตามนโยบายนี้ไม่ว่าจะดีหรือเลว การเป็นรัฐบาลจากการเลือกตั้งของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตยมิได้หมายความว่า ประชาชนจะเห็นด้วยกับการกระทำทุกเรื่องที่รัฐบาลทำลงไป ยิ่งเป็นเรื่องสำคัญที่กระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่แล้วมิได้ประกาศให้ชัดเจนเป็นนโยบายก่อนการอาสาเข้ามาบริหารประเทศของรัฐบาลด้วยแล้ว การอ้างความชอบธรรมจากการมาจากประชาชนแล้วดำเนินการไปอาจไม่มีน้ำหนักและความชอบธรรมเพียงพอ ซึ่งความขัดแย้งที่ตามมาอาจมีโอกาสดำเนินสูง

ในกรณีของประเทศไทยการแปรรูปรัฐวิสาหกิจแม้มิใช่เรื่องใหม่ เพราะเหตุเคยมีการลดบทบาทหรือยุบเลิกรัฐวิสาหกิจมาแล้ว ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในช่วงปี พ.ศ.2504 – 2509 แต่การแปรรูปในขณะนั้นเป็นการลดบทบาทยุบรวมหรือยกเลิกในบางกิจการของรัฐวิสาหกิจ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจในปัจจุบันเป็นการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และดำเนินการทั้งระบบที่รัฐบาลประกาศผ่านแผนแม่บทการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเมื่อปี พ.ศ.2541 การแปรรูปรัฐวิสาหกิจในครั้งนี้จึงมีความสำคัญและมีความหมายยิ่ง ยิ่งในนโยบายการแปรรูปที่ชัดเจนในครั้งนี้เกิดขึ้นภายหลังจากที่รัฐบาลได้ขอความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ภายหลังจากประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างหนักด้วยแล้ว ทำให้ผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งพนักงานของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจเองอดที่จะเคลือบแคลงใจเจตนาของนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจไม่ได้

ในส่วนของกรไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย แผนแม่บทการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในส่วนของกิจการไฟฟ้ามีลักษณะการดำเนินการตามหลักวิชาการ 2 ลักษณะ คือ การลดหย่อนผ่อนเกณฑ์ (Deregulation / Liberalization) โดยเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนได้เข้ามาดำเนินการได้ด้วย

และการไม่ประสงค์ให้กิจการเป็นของรัฐบาลอีกต่อไป (Denationalization) โดยมีจุดประสงค์จะมุ่งเน้นการแข่งขันในตลาด และ/หรือการเปลี่ยนสภาพความเป็นเจ้าของและไม่เป็นภาระแก่รัฐบาลอีกต่อไป การ Deregulation ที่ได้ดำเนินการไปได้แก่การเปิดโอกาสให้เอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตไฟฟ้าจำหน่ายให้กับ กฟผ. ตามโครงการ IPP และ SPP ในช่วงแรก และการ Denationalization โดยเปิดให้มีตลาดกลางซื้อขายไฟฟ้าและมีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ รวมทั้งแปรรูปหน่วยธุรกิจ กฟผ. ให้เป็นบริษัทกระจายหุ้นให้กับประชาชนในขั้นสุดท้าย ทั้งนี้โดยได้นำแนวทางจากประเทศอังกฤษมาเป็นต้นแบบกำหนดเป็นนโยบายให้ฝ่ายบริหาร กฟผ. ถือปฏิบัติ

อย่างไรก็ตาม ส่วนที่แตกต่างจากการแปรรูปของอังกฤษคือ ขั้นตอนการดำเนินการในประเทศไทย พรรคอนุรักษนิยมซึ่งสนับสนุนในเรื่องการแปรรูปได้ประกาศแนวนโยบายของพรรค (Manifesto) ที่ชัดเจนในการแปรรูปนำเสนอเป็นทางเลือกต่อประชาชน ในขณะที่พรรคแรงงานได้ชูนโยบายขยายขอบเขตเกี่ยวกับกิจการรัฐวิสาหกิจ เมื่อประชาชนเลือกพรรคอนุรักษนิยมเข้ามาบริหารงาน เท่ากับว่าได้แสดงความเห็นชอบต่อนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ พรรครัฐบาลจึงเริ่มดำเนินการในรายละเอียดเป็นขั้นเป็นตอนไป ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่พรรคการเมืองมีนโยบายไม่แตกต่างกันนัก และไม่มีพรรคใดชูประเด็นในเรื่องการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเสนอต่อประชาชนอย่างชัดเจน นโยบายการแปรรูปประกาศภายหลังการเข้ามาบริหารประเทศของรัฐบาลนับปี ด้วยเหตุผลความจำเป็นต่าง ๆ อย่างไรก็ตามเมื่อมีการประกาศใช้นโยบายไปแล้ว การแสวงหาความเข้าใจ การยอมรับและการสนับสนุนในนโยบายนี้จึงมีความจำเป็นซึ่งจะต้องหาวิธีการและดำเนินการให้ได้

ในส่วนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย หรือ กฟผ. ได้แสดงบทบาทในฐานะผู้ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐในเรื่องของการแปรรูปเป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่าข้อมูลที่สนับสนุนหลาย ๆ ด้านเพื่อนำมาประกอบการกำหนดนโยบายการแปรรูป กฟผ. ได้รับการสนับสนุนจาก กฟผ. เป็นอย่างดี โดยไม่บิดพลิ้ว แม้ว่าบางครั้งบางเรื่องนโยบายที่ออกมาจะไม่สอดคล้องต้องใจฝ่ายบริหาร กฟผ. และผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. นี้มีใช้ครั้งแรกที่ กฟผ. แสดงบทบาทในฐานะผู้ปฏิบัติตามนโยบายที่ดี แต่ กฟผ. ได้ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลในการผลิตและจัดหาแหล่งพลังงานไฟฟ้าให้มีความมั่นคงในระบบและเพียงพอกับความต้องการของประเทศมาโดยตลอด จนได้รับการกล่าวชมจากธนาคารโลกว่า ดำเนินกิจการไฟฟ้าอย่างมีประสิทธิภาพ³² คุณลักษณะเด่นประการหนึ่งของ กฟผ. คือ การมีวัฒนธรรมองค์การแบบ Strong Engineer Culture คือการมุ่งผลสำเร็จของงานควบคุมทุกขั้นตอนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายให้ได้ คุณลักษณะเด่นนี้ในแง่ของ

³² The World Bank, World Development Report 1994, Oxford University Press, 1994, P.30

การดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จนั้นนับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามลักษณะงานของ กฟผ. จะต้องกระทบต่อประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น การที่แจ้งการทำความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ต้องอาศัย Social Skill สูง จึงจะสังเกตเห็นว่า กฟผ. มีปัญหาในการทำความเข้าใจกับประชาชน ในประเด็นต่างๆ ที่เกิดจากการทำงานของตนอยู่ไม่น้อย ในเรื่องการแปรรูปก็เช่นกัน ด้วยลักษณะของวัฒนธรรมองค์การแบบ Strong Engineer Culture กฟผ. ถือเป็นนโยบายของรัฐ จึงปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด บางครั้งบางเรื่องมีสิ่งที่ไม่เห็นด้วยก็ไม่สามารถใช้ Social Skill ในการชี้แจง แสดงความเห็นและโน้มน้าวผู้กำหนดนโยบายให้รับฟังและคล้อยตามได้ ซึ่งฝ่ายบริหารได้สะท้อนความเห็นในเรื่องการแปรรูป รวมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ ดังที่ได้นำเสนอไว้แล้วในบทที่ 4 อย่างไรก็ตามได้มีการปรับเปลี่ยนทิศทางการดำเนินการของ กฟผ. ใหม่ โดยการว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาด้านการแปรรูปของ กฟผ. รวมตลอดจนจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเป็นการภายใน เพื่อเสนอแนวทางการแปรรูปต่อหน่วยงานกำหนดนโยบายเพื่อหาทางออกและวิธีการที่ดีที่สุดแทนการรับคำสั่งไปปฏิบัติแต่เพียงฝ่ายเดียว

บทบาทของฝ่ายบริหาร กฟผ. ไม่เพียงแต่เป็นผู้นำนโยบายของรัฐในเรื่องการแปรรูปมาปฏิบัติเท่านั้น ยังจะต้องทำความเข้าใจกับผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. และสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจ กฟผ. รวมทั้งเสนอแนวทางในการปรับเปลี่ยนองค์การที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ และให้เกิดผลกระทบต่อผู้ปฏิบัติงานน้อยที่สุดอีกด้วย

สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจ กฟผ. (สพร.กฟผ.) แม้จะไม่ได้เสนอแนวทางในการแปรรูป กฟผ. ไว้ชัดเจนนัก แต่ก็ได้ประกาศจุดยืนไว้กว้าง ๆ คือ ไม่คัดค้านการแปรรูป แต่ไม่เห็นด้วยกับวิธีการขายรัฐวิสาหกิจ ได้เคลื่อนไหวจัดกิจกรรมแสดงพลังและจุดยืนของตนมาอย่างต่อเนื่อง การไม่ประกาศแนวทางและรูปแบบที่ชัดเจนตายตัวในเรื่องการแปรรูปของ สพร.กฟผ. นี้ หากมองในแง่ร้ายอาจมองว่าการประกาศแนวทางกว้างจะไม่เป็นการผูกมัดตัวเอง ทำให้สามารถเคลื่อนไหวคัดค้านได้ทุกเรื่องทุกประเด็น แล้วแต่สถานการณ์ หากมองในแง่ดีจะมองเห็นถึงโอกาสในการประนีประนอม ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการดำเนินการแปรรูป กฟผ. ตามนโยบายของรัฐ อย่างไรก็ตามจะสังเกตว่าประเด็นการเคลื่อนไหวของ สพร.กฟผ. เป็นประเด็นนโยบายจะพุ่งเป้าไปที่รัฐ ซึ่งจะมีผลต่อการปรับเปลี่ยนนโยบาย ส่วนการดำเนินการของฝ่ายบริหารจะเน้นในรายละเอียดการดำเนินการตามกรอบนโยบายของรัฐ

อย่างไรก็ตามสิ่งที่ได้จากการวิจัยทำให้ผู้วิจัยพบว่า แม้มีความแตกต่างกันในความเห็นเกี่ยวกับการแปรรูประหว่าง สพร.กฟผ. กับแนวทางของรัฐบาลซึ่งฝ่ายบริหาร กฟผ. รับมาปฏิบัติในรายละเอียด อาทิ สพร.กฟผ. ไม่เห็นด้วยกับวิธีการแปรรูปโดยการขายหุ้นกิจการ ซึ่งจะมีผลต่อ

สภาพการเป็นเจ้าของ การเห็นว่าการแปรรูปเป็นการดำเนินการโดยรัฐบาลและฝ่ายบริหารแต่ฝ่ายเดียว สพร.กฟผ. และผู้ปฏิบัติงานมิได้มีโอกาสในการเข้าร่วมดำเนินการ ไม่เห็นด้วยกับการแยกหน้าที่ในการผลิต ตลาดกลางการซื้อขายไฟฟ้า ระบบส่ง และระบบจำหน่ายออกจากกันอย่างชัดเจน ตลอดจนความไม่ไว้วางใจในหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการแปรรูป กฟผ. จนดูเหมือนว่าจะทำให้เกิดความขัดแย้งและการต่อต้านที่รุนแรง จนอาจทำให้การดำเนินการแปรรูป กฟผ. ประสบกับอุปสรรคอย่างใหญ่หลวงจนไม่อาจดำเนินการได้สำเร็จ แต่สิ่งหนึ่งที่สะท้อนออกมาอย่างชัดเจน จากการตอบแบบสอบถามของ สพร.กฟผ. และฝ่ายบริหาร กฟผ. ทำให้เห็นหลาย ๆ ประเด็นสำคัญที่ทั้งสองฝ่ายมีความเห็นสอดคล้องกัน และอาจเป็นประเด็นที่เป็นเหตุผลแห่งความไม่พอใจและไม่เห็นด้วยกับแนวทางการแปรรูป กฟผ. ของ สพร.กฟผ. ได้ประเด็นต่าง ๆ ที่พูดถึงนี้ก็คือ ความห่วงใยในเรื่องของสัญญาซื้อขายไฟฟ้าระยะยาวที่ กฟผ. ทำไว้กับบริษัทผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชน ซึ่งทั้งสองฝ่ายเห็นว่าจะเป็นการอุปสรรคต่อการแข่งขันเสรีในอนาคต ความห่วงใยในความโปร่งใสในการสรรหาผู้มาทำหน้าที่ในหน่วยงานกำกับดูแลอิสระในกิจการไฟฟ้า ซึ่งเป็นผู้มีความสำคัญในการดูแลการแข่งขันในกิจการให้เกิดความเป็นธรรมและคุ้มครองผู้บริโภค ภาระหนักในเรื่องผลกระทบจากการแปรรูปที่จะมีต่อการลดอัตราค่าจ้าง รวมทั้งการมองเห็นถึงความไม่พร้อมในการจัดทำแผนหรือโครงการในการรองรับผู้ที่อาจได้รับผลกระทบจากการปรับลดอัตราค่าจ้าง รวมทั้งความห่วงใยในเรื่องความโปร่งใสในการดำเนินการ เกรงว่าผลประโยชน์จากการแปรรูปจะตกอยู่กับกลุ่มบุคคลมากกว่าตกอยู่ประชาชนโดยรวม เป็นต้น

ความเห็น ความกังวล ความข้องใจที่อาจเป็นสาเหตุของความไม่เห็นด้วยในบางประเด็นเกี่ยวกับการแปรรูป กฟผ. นี้ สามารถชี้ให้เห็นทิศทางในการแปรรูป กฟผ. ได้ว่า หากรัฐบาลในฐานะผู้กำหนดนโยบายและฝ่ายบริหาร กฟผ. ในฐานะผู้นำนโยบายไปปฏิบัติได้รับทราบและตระหนักในความเห็น ความกังวล ความข้องใจต่าง ๆ ของ สพร.กฟผ. ที่สะท้อนออกมาเหล่านี้แล้วนำไปปรับทิศทาง ปรับแนวทางในการดำเนินการในรายละเอียดด้วยความจริงใจและตั้งใจแล้ว ผู้วิจัยเชื่อว่าการแปรรูป กฟผ. จะสามารถดำเนินการไปได้ด้วยความเรียบร้อย ยิ่งประโยชน์ให้กับทุกฝ่ายสมดังเจตนารมณ์ที่รัฐบาลได้แสดงไว้ในแผนแม่บทการแปรรูปรัฐวิสาหกิจคือ

- การเพิ่มบทบาทของภาคเอกชนในการพัฒนารัฐวิสาหกิจ
- การลดภาระค่าใช้จ่ายของภาครัฐ
- การลดหนี้สาธารณะ
- การส่งเสริมศักยภาพการแข่งขัน
- การสนับสนุนให้เกิดการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

- การให้ความมั่นใจเกี่ยวกับสภาพที่ดีแก่พนักงาน และยังประโยชน์ให้กับตัวหน่วยงานรัฐวิสาหกิจในการเพิ่มประสิทธิภาพและสร้างความสามารถในการแข่งขันในการเพิ่มผลตอบแทนการประกอบการ การให้ผลตอบแทนที่ดีแก่ตัวพนักงานรัฐวิสาหกิจเอง และเหนืออื่นใดผลประโยชน์ทั้งหมดทั้งปวงก็จะส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนโดยรวมในการได้รับบริการที่ดี มีน้คง มีประสิทธิภาพ และราคาที่เป็นธรรมในที่สุด

ข้อเสนอแนะในการแปรรูป กฟผ.

1. รัฐบาลต้องปรับท่าทีและวิธีการในการให้ข้อมูลการแปรรูป กฟผ. ต่อสาธารณะใหม่ โดยต้องให้ข้อมูลที่ชัดเจนกับประชาชนว่าเป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดในนโยบายสาธารณะในบทบาทของรัฐต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป แทนการให้ข้อมูลแบบเดิมที่เน้นความไม่มีประสิทธิภาพของรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลเพียงด้านเดียว และจะเป็นตัวสร้างกระแสต่อต้านและไม่ไว้วางใจจากพนักงานรัฐวิสาหกิจให้เพิ่มมากขึ้น
2. รัฐต้องนำเสนอแนวคิดและวิธีการแปรรูป กฟผ. ที่ชัดเจน แบบเป็นขั้นเป็นตอนให้ประชาชนได้รับรู้เข้าใจถึงความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ
3. ข้อมูลที่นำเสนอจะต้องนำเสนอในทุก ๆ ด้าน ทุกแง่มุม ทั้งประโยชน์หรือผลเสียที่อาจเกิดขึ้นตามมาด้วย รวมทั้งโอกาสที่จะเกิดทั้งผลดีและผลเสีย ตลอดจนเหตุผลสนับสนุนความเชื่อของรัฐที่ตัดสินใจคิดว่าการแปรรูปที่เกิดขึ้นจะมีผลดีมากกว่าผลเสีย การนำเสนอของรัฐจะต้องเป็นการนำเสนอข้อมูลข้อเท็จจริงมากกว่าการโฆษณาชวนเชื่อ เพื่อแสดงความโปร่งใสจริงจังในการดำเนินการให้ประชาชนและพนักงานรัฐวิสาหกิจได้เห็น
4. ต้องมีระบบรายงานผลความก้าวหน้าในการแปรรูป กฟผ. ทุกขั้นตอน เปิดเผยให้ประชาชนทราบทุกระยะอย่างต่อเนื่อง
5. ฝ่ายบริหาร กฟผ. ต้องประสานงานกับผู้กำกับดูแลการแปรรูปในการกำหนดรายละเอียดให้ชัดเจนยิ่งขึ้นในแต่ละเรื่องแต่ละขั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของผลกระทบที่จะเกิดกับพนักงานว่าจะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด เมื่อใด และทางฝ่ายบริหารได้เสนอแผนหรือมีแผนรองรับอย่างไรบ้าง มีการชดเชยหรือตอบแทนผู้ที่ต้องถูกปรับลดอัตรากำลังอย่างไร ความชัดเจนในเรื่องเหล่านี้แม้จะต้องเจ็บปวดบ้าง แต่จะช่วยคลายความวิตกกังวลไปได้อย่างมาก การชดเชยต้องเหมาะสมและจูงใจเพื่อยังประโยชน์ต่อทุกฝ่ายทั้งผู้ได้รับผลกระทบและการแปรรูปที่ราบรื่นเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

6. ผู้เกี่ยวข้องต้องร่วมกันสร้างความมั่นใจในความโปร่งใสในการดำเนินการให้ได้ กรณีที่มีข่าวความไม่โปร่งใส รัฐต้องเข้าตรวจสอบและจัดความสงสัย สร้างความชัดเจนให้เกิดขึ้นโดยเร็ว

7. เนื่องจากการแปรรูปเป็นการลดบทบาทในภาครัฐในกิจกรรมทางเศรษฐกิจลง เมื่อมีการแปรรูปกิจการให้เป็นบริษัทแล้วรัฐต้องลดจำนวน/บทบาทของข้าราชการประจำในการเป็นกรรมการบริหารในกิจการที่แปรรูปลง เพื่อลดอิทธิพลและวิธีคิด/วิธีทำงานที่ไร้ประสิทธิภาพของระบบราชการในหน่วยงานใหม่ โดยให้คง Golden Share ไว้ทุกกิจการรัฐวิสาหกิจที่ได้รับการแปรรูปไว้เพื่อเป็นหลักประกันในการพิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชน

8. เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อประชาชนและสร้างความผูกพันยอมรับในผลที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจ รัฐจะต้องทำประชาคมตีความเห็นชอบจากประชาชน นอกจากนี้ยังเป็นการฝ่าทางตันหาทางออกและสร้างการยอมรับในกลุ่มผู้นำแรงงานของหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจและผู้ปฏิบัติงานรัฐวิสาหกิจด้วย

ข้อเสนอแนะเรื่องที่ควรทำการศึกษาวิจัยต่อไป

1. แนวทางการจัดการทรัพยากรบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ
2. การลดผลกระทบต่อพนักงานและการสร้างการยอมรับในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ
3. แนวทางการดำเนินการในการขอประชาคมตีจากประชาชน ในเรื่องการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ
4. การจัดตั้งองค์กรกำกับดูแลอิสระที่โปร่งใส และเป็นที่ยอมรับของสังคม
5. แนวทางการให้ข้อมูลเพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องการแปรรูปกับประชาชน
6. Good Governance กับ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ
7. ประชาชนคาดหวังอะไรกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ
8. ผลดีและผลเสียที่อาจเกิดขึ้นภายหลังการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ
9. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในต่างประเทศ
10. หลักการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและการปรับใช้ให้เหมาะสมในประเทศไทย